

IX-XALATA

Ta' PATRI A. BORN, O.P.

MALLI qorbot il-festa, Mariroż wahhlitha f'rasha li, ghal dak in-nhar, twarrab u tara fejn tmur. U hadd ma seta' jlumha sa barra għaliex jekk għamlet hekk, kellha għaliex. L-ewwelnett ta' min ighid li kienet taf x'tista' tistenna: li jguha hutha u xi hbieb b'xi ċorma tfaġ, jaqilbulha d-dar ta' taht fuq u jħammgu kullimkien taparsi ġew għall-festa. Barra minn hekk kienet taf li f'jum il-festa, bintha Connie kienet tiddandan bl-isbaħ libsa. erħilha tiggerra mat-triqat u taqbadlek ma' xi żagħżuġh li, min jaf mnejn ikun inqala'. U Mariroż ma ridetx hekk. Dejjem ftahret mal-ġirien li jekk bintha kienet għadha ma nqalghetx, mhux għax ma kienx hemm min riedha, imma għaliex dejjem kienet zammitilha, billi fi zminijiet bħal dawn kien hawn hafna żgħażaġh li jridu jgħaddu z-żmien biss.

Għalhekk nhar il-festa, Mariroż għalqet darha, qabdet it-tliet uliedha u marret għand ommha. Jaħasra, ommha kienet ilha ma tiflaħx u kien xieraq li tmur taraha. daqsxejn u, ma għandnex xi nġhidu, jifthu daqsxejn qalbhom ma' xulxin.

Imma l-ghada tal-festa kienet issir ix-xalata. Kienet issir ta' kull sena u kien imur għaliha kulhadd. Mingħajr il-festa għaddiet, imma ma kienx xieraq li ma tmux ix-xalata. Mur ara x'kienu jgħidu l-ġirien kieku kellha ma tidhirx magħhom. Mur ara kemm kienu jtaqtqu u jseksku fuq ix-xeħha tagħha biex ma nġhidux kemm kienu jehdulha rasha uliedha malli jaraw lin-nies sejrjn ferhana biex jimlew il-"Private" qabel jtilqu. Għax-xalata hasbet għax ma kienetx anqas minn haddiehor u sa fil-għaxija kellha l-barka t'Alla kollha mhżuna fi ġwielaq u sarar biex ikollhom xi jmaxtru sal-aħħar waqt tax-xalata.

Għalkemm haġa li narawha b'għajnejna, jeħtieġ imma nsemmuha. Bħal bosta hwejjeg oħra, xalata Maltija għandha r-regolamenti tagħha; iva mhux miktubin, imma regolamenti daqs kemm kienu miktubin għax, min ma jqishomx, aħjar ma jmur xalata xejn mill-ewwel. Insemmu xi haġa minnhom. Regolament l-ewwel: Biex juru li sejrjn xalata, it-tfalijiet iridu ilbu l-"Jeans", jew biex niftieħmu aħjar dak il-qalziet bħal tar-rizzi li bih xebba tidher qisha kombin jew umbrella magħluqa u turi l-gibda kbira tagħha għall-qieziet. (Il-lum dar-regolament infirex u għalhekk hawn min ma jilbesx il-"Jeans" u jilbes qalziet qasir qasir biex juri kif in-nuqqas ta' mistħija li xi dar-

ba bdiet mill-kxif tal-ghaksa, il-lum waslet wisq aktar 'il fuq).
 Regolament it-tieni: Is-subien iridu jilbsu qalziet qasir hafna wkoll, jekk jista' jkun b'tixmira biex aktar jiqsar u ma jfixkil-homx fil-mixi; qmis kollha ward u friefet mahruġa barra l-qalziet u fuq kollox beritta bhal tal-gerrejja li jkollha pizz mahruġ il barra. Mingħajr dil-berritta, xalata ma tkunx xalata. Regolament tlieta: Mehtieg daqs il-petrol li jmexxiha, għall-private jew għall-karozza huwa li tkun imdawra b'haxix u mzejna bil-palm biex igibha qisha biċċa ramla ta' Hawajji fuq ir-roti. Regolament erbgħa: Kulhadd għandu igib xi suffara jew ċuqlajta u, jekk jista' jkun, xi "horn" ta' karrozza biex ma jigrix li mnejn tghaddi x-xalata u-nies ma jintebhux b'dik il-wirja ta' hila u kobor li tkun għaddejja żzejjen it-triqat tal-gżira tagħna; għalhekk daww l-istrumenti ta' hsejjes għandhom jindaqqu l-hin kollu bla ma jaqtgħu xejn. Regolament hamsa: Għandhom jigu mistiedna jew jinkrew xi hames daqqaqa li fosthom irid ikun hemm *saxophone* u jazz. Is-*saxophone* jehtieg li jwerżaq u jistona kemm jiflah u l-jazz jehtieg li jtanbar il-hin kollu biex in-nies tax-xalata jidhlu fi spirtu ta' pika u jittxu li jghajtu aktar mid-daqqaqa sakemm jinhanqu. Regolament sita: In-nies tax-xalata għandhom jabsbu għal hażna fliexken tal-inbid, tal-luminata u tal-ilma. Dawn għandhom jingarru biex ma jhallux lin-nies tax-xalata bil-ghatx u biex jtkissru u jithallew fix-xtajtiet, halli min jghaddi minn hemm u jaqta' siequ jkun jaf li l-jum ta' qabel kien hemm xalata.

Konna niehdu żmien wisq kieku kellna nsemmu r-regolamenti kollha u għalhekk ma nibqgħux insemmu iżjed. Biss ngħidu li fix-xalata li għaliha marret Marroż b'Connie liebsa l-"Jeans", b'Salvu mzejjen bi qmiż imlewna u bil-berritta bhal tal-prigunieri Germaniżi, u b'Ersilja liebsa l-qalziet qasir qasir. Ir-regolamenti li semmejna u li ma semmejnieux ġew meqjusa kollha kemm huma u għalhekk kulhadd telaq bil-koxjezza saffa li kien għamel minn kollox biex kollox isir kif kien xieraq.

Fost il-ghajta ta' ferh, il-ghana, it-tisfir u t-twerżiq, serbut ta' *privates* u karrozzi ta' kull daqs, kuil għamla u kull senġha, deher hierieg minn quddiem il-knisja. L-istatwa tal-qaddis li l-jum ta' qabel semgħethom jghajtu quddiemha qabdet taħseb li kienu ġejjin itennu l-briju tal-jum ta' qabel, imma malli semgħethom jibiegħdu fehmet mill-ewwel li f'daqsxjeja ta' lejl kienu nsewħa għalkollox u baqgħet tistenna bis-sabar kollu li jinqala' xi hadd li jrekkinha fin-niċċa sa sena oħra.

Ma jistax ikun li nduru ma' l-ingenji tas-sewqan kollha, imma naghtu daqqa ta' għajn biss fejn laqget dahlet Mariroż. Xtaqet li tmur toqgħod x'imkien il quddiem, imma billi laqqu telghu xi missirijiet u ommijiet ma' uliedhom flimkien u baqthom jimlew u jdabbru rashom in-naha ta' quddiem, Mariroż kellha tinxtehet fuq maqgħad tal-wiehed u nofs hdejn Čikka, mara hoxna daqsha jew xi ftit aktar minnha. Il-private daqsxejn mghobbija bis-snin, tqanzhet u faqqgħet, tektket u wriet l-istmerra tagħha bid-dahna sewda li bdiyet thalli warajha; it-ftal bdew iwerżqu u jgħajtu u jgħannu kemm jifilbu, l-irġiel bdew jgħidu l-hmerijiet li setghu jaħsbu fibom dak il-hin bl-imhatra bejniethom min sa jiġi meqjus l-aqwa fosthom helu u ja' idahhak, waqt li n-nisa bdew itaqtqu bejniethom u jgħajtu biex jegħelbu l-hsejjes kollha li kien hemm madwarhom u jfaqqgħu dahk qawwi biex iħajru lill-irġiel ikomplu jagħmluha tal-helwin u jiċċajta.

U s-serbut għadda minn raħal għal raħal; serbut ta' kaxxi magħluqa fuq ir-roti jgħorru tagħbija ta' kliem u għajtat fieragh, ta' seksik fuq in-nies, ta' ftahir, ta' tfaqqigh ta' ċuqlajti u tisfir li hdejhom kollha id-dahla rebbieħa go belt ta' eżerċitu milqugħ minn niesu kienet thossha mċekkna, misthija u mormija fit-trab.

Aktar ma mxew il quddiem, aktar żiedu fil-ghors tagħhom, u wasal il-waqt li mxebbgħin minn wiċċ xulxin dehrilhom li għandhom jaqsmu x-xalata. Dan kellu jsir għaliex hu mitlub minn regolament li ma lhaqniex semmejna. Dar-regolament iġhid li fil-hin li x-xalata tkun għaddejja mill-irħula u mill-ibliet, in-nies tax-xalata għandhom jinsew lil xulxin u jferrħu lil dawki in-nies li jkunu għaddejin. Għalhekk huwa meħtieġ li, fil-Private jagħtu dahrhom lil xulxin, jixxabtu sa nofshom il barra mit-twieqi u fil-waqt li bosta minnhom itanbru kemm jifilbu b'idejhom ma' zaqq il-karrozza u jgħannu "la, la la, la la la... la la la la la la la la la la" ("Zaza" tune). M'hemms għalfejn ikun f'biebu jew għaddej mit-triq. Jekk min jiġi mkażbar jew issuttat ikun imdejjaq mill-faqar, il-mard jew xi salib ieħor wisq aħjar, għax imġieba bħal din għandha tnissih salibu u tferraħu qalbu!

Washu fuq ix-xtajta... u kulhadd irħielha għall-baħar. Cafċfu u għamu kemm felħu, ixxemmxu u reġgħu qabzu l-baħar, kielu u xorbu, is-subien urew kemm ma jibzġħux mix-xemx u mis-shana u laġħu l-ballun fuq ir-ramel, bosta familji itaqqbu.

qaqoċċa bejniethom u halltu u qasmu u baqghu sejr in hekk ma' tulek ja jum sakemm ix-xemx waslet biex tmur tarmi dawlha u sahnitha lix-xaqliba l-oħra tad-dinja. Mariroż ma qabzetz il-baħar ghax laħqet inxteħtet fuq ir-ramel taht biċċa xkora kbira biex ma tilhaqhiex ix-xemx u għaddiet il-jum kollu tpaċ-paċ ma' Ċikka, tqassam l-ikel għaliha u għal uliedha, u xxomm ir-riha ta' baħar u ta' l-alka tielgħa mid-dahlha ta' Għajn Tuffieħa.

Kollox kien miexi harin. Imma x-xitan ma jahmelx. Mariroż qatt ma qablet ma' Mudest, u Mudest qatt ma qablet ma' Mariroż. It-tnejn kienu jgħidu li l-waħda tgħir għall-oħra; it-tnejn kienu jseksku fuq xulxin u t-tnejn kienu mohhom fuq xulxin. Imma Mudest kienet ħabiba ta' Ċikka u waqt li kienet għaddejja minn hdejjhom waqfet tkellimha.

"Xi pjaċir hawn hux, Ċikk?"

"Ih. Tgħidli xejn. Li kelli nibqa' hawn dejjem ma nħabbelx rasi", qalet Ċikka.

"Xi haġa hekk trid tkun għaliha, biex nieħu ftit tan-nifs," kompliet Mariroż.

"Tassew, jaħsara. Qatt ma tmur imkien," qaltilha Mudest bi ħniena qarrieqa.

"Ma nafx jien. Donni ma nieħu pjaċir imkien," reġġhet Mariroż.

"Iva, dejjem hekk ngħid. Issa bħal bieraħ, kellna festa bħal dik... u lanqas biss d'hert int."

"Tassew, ma rajniek xejn, Mariroż," qalet Ċikka.

"Għax jien m'għandix mohħ festi."

"Huwa jien daqsek inhobbhom. Imma xi trid tagħmel.

Għandi dar bħal dik, nitgħaxxaq nara n-nies deħlin fiha... u lanqas ma sa nwarraħ biex jgħidu li jien xħiħa jew li ma nafx immur man-nies." wieġbet Mudest.

Mariroż fehmet li din kienet daqqa għaliha. Saret ħamra daqs skorfnha u belgħetha fiha.

"It-tifla m'ħix miegħek?" Ċikka staqsiet lil Mudest.

"Filli kienet hdejjja u filli ma nafx fejn marret."

Għal Mariroż kien wasal il-waqt li twieġeb għad-daqqa li kienet għadha kif waħħlilha Mudest. Qaltilha:

"Tiegħi telqu wkoll; imma m'iniex mohħi fihom għax naf xi tfaħ għandi. Għandi dik Connie tistħi wisq."

Sa hawn Mudest kienet għadha ma fehmitx.

Bla hajna ta' xejn komplet Cikka :

"Imma l-lum ma' tistax titilqilhom ghax mala'jr issib min ihazzinhom."

"M'intix tghid hazin kieku. Imma Connie tieghi ma ghandhiex x'taqsam max-xebbiet tal-lum. Naf xebbiet li daqqa tarahom ma' suldat, daqqa ma' bahri. Sa mat-Taljani qabdu l-ahhar li gew."

Hawn Mudest lahqet fehmet sew li kienet qed tghid ghal bintha. Infexxet f'daqqa wahda u bdiet tlablab :

"Halli nghidlek Mariroz... hadd ma' jista' jghid ghal hadd... u jekk qed tghid ghal binti, ma' tista' tghid xejn fuqha. Ghax ma' tghidx li kulhadd ighir ghaliha ghax tingala'... dak li ghandek tghid... u fuq kollox irid ikollok demmek jigbed ukoll... xejn ma' rrid li jkolli xi tifla qisha ghakreb li hadd ma' jridha."

"U hallina Mudest. Jien m'iniex sa mumr ninharaq minhabba f'uliedi. Bhal binti m'hawn hadd kif nghidlek jien."

"Mela mur ara fejn hi bintek halli tkun taf. Imma ghal-xejn kienet qed tikkessah quddiem dak l-Ingliż ghax lanqas biss hares lejha."

Cikka riedet kieku tberridhom, imma kollu kien ghalxejn, ghax il-qiegħa sahnat sew u kelma ggib l-ohra u fl-ahhar bdew jitghajru u jaqilghu grajjiet ta' l-imghoddi li lanqas l-aqwa kit-tieb tal-grajja ma' kien jasal bhalhom. Bdew jingabru n-nies... imma lahqqu bdew jitolghu l-idejn ma' l-ucuh u f'daqqa wahda sebgha ta' wahda laqat ghajn l-ohra... Kienet bhal xrara li qabdet huggiega... Gew fl-idejn... qabdu f'xagħar xulxin... girfu l' xulxin... u f'daqqa wahda sabu rwiehhom maqbudin f'idejn in-nies, imgebbdin u mqattghin. Baqa' kulhadd madwarhom kulhadd jghid u jtaqtaq sakemm xi ghajat ftit aktar il-bghid gharrafhomm li kien inqala' xi ghawg iehor in-naħa l-ohra. Il-glied donnu jittiehed. Kienet glieda bil-ponnijiet bejn xi rgjel fuq xi ghira... Ghajat, twerziq ta' nisa, twaddib ta' fliexken u xi kliem ikreh.

Dalam u x-xalata regghet lura. Kulhadd mahnug ghax hekk jitlob l-ahhar rego'ament. Kulhadd ferhan. Kulhadd kelma wahda sew dawk li ggieldu u sew dawk li zammew isliem : Kemm hadna pjaçir !